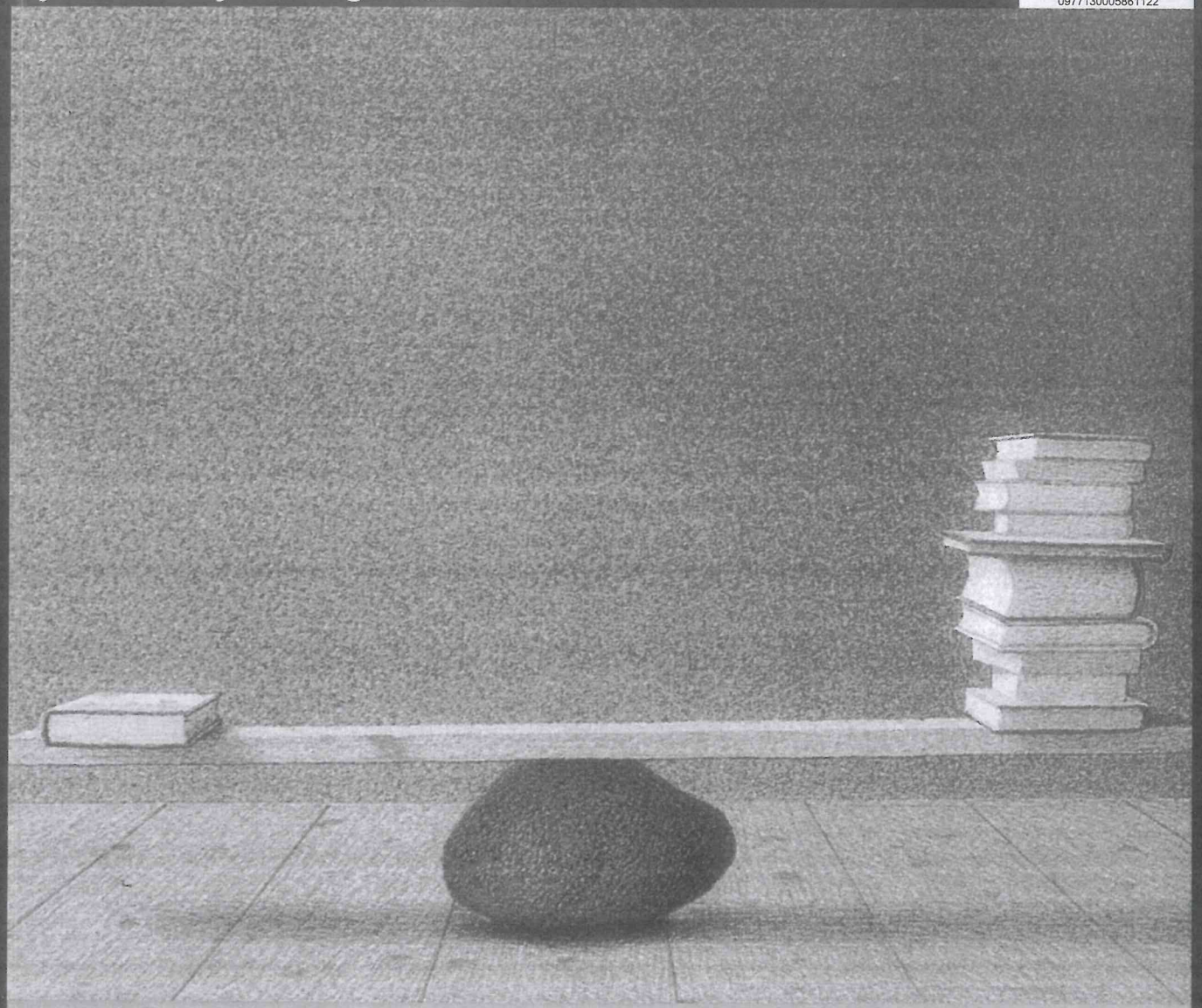
kitap-lık

112

aylık edebiyat dergisi

Ocak 2008 • 6 YTL • ISSN 1300-0586

Eleştirinin neresindeyiz?

Yeni kuşak eleştirmenler dünü bugünüyle Türk eleştirisini tartıştı

Kitap Eleştirisi Alâattin Karaca: *Suskunlar*'ın Sıkı Öyküsü

Amerika Günlüğü Seyhan Erözçelik: *Herman'ın evinin bahçesinden elma çaldım.*

Deneme Emin Özdemir: *Aşkın Halleri*

Öyküler Sunja Altınel, Saba Kırer, B. Nihan Eren, Yuri Oleşa

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. adına sahibi
Halil Taşdelen

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Aslıhan Dinç

Genel Yayın Yönetmeni
Raşit Çavaş

Dergi Editörü
Murat Yalçın
omer.yalcin@ykykultur.com.tr

Yayın Kurulu
Nuri Akbayar
Yücel Demirel
Münir H. Göle
M. Sabri Koz
Selahattin Özpalabıyıklar
Güven Turan

Grafik Tasarım
Nahide Dikel
Arzu Yaraş

Düzelti
Mahmure İleri

Yayın Sekreteri
Gülay Kandemir

Reklam
Serkan Kalkandelen

Halkla İlişkiler
Haluk Dağ

Kapaktaki resim
Quint Buchholz

Yazışma Adresi
Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi, No: 161 Kat: 5
Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 (pbx)
www.kitaplikyky.com
www.ykykultur.com.tr

Kitap-lık'ta yayımlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Gönderilen yazıların yayımlanması yayın kurulunun kararına bağlıdır. Yazılar yayımlanmasa da yazarına iade edilmez. *Kitap-lık*'ta yayımlanan yazılardan kaynak belirtme koşuluyla alıntı yapmak serbesttir.

Kitap-lık 112
Ocak 2008

Yapı Kredi Yayınları - 2618
ISSN 1300-0586
Sertifika No: 1206-34-003513

Yayın Türü
Yerel süreli

Baskı
Mas Matbaacılık A.Ş.
Hamidiye Mahallesi Soğuksu Caddesi
No: 3 34408 Kağıthane/İstanbul
info@masmat.com.tr
Tel: 0212 294 10 00 Faks: 0212 294 90 80
Sertifika No: 0905-34-000415

Dağıtım
Merkez Dağıtım Pazarlama

editör'den...

Dosya yerine geniş bir oturuma yer verdik: "Eleştirinin Neresindeyiz?" Edebiyat akademisyenleri, Türk edebiyatını geriden değil artık daha yakından izliyor. Türk eleştirisinin gelişimini hızlandıracak, dolayısıyla edebiyatın daha güçlü kanallarda akmasını sağlayacak, sağlıklı bir ortamın yaratılmasında büyük katkıları olacak bir kuşak üniversitelerde boy veriyor. Bu akademisyenlerin günümüz edebiyatıyla buluşacakları, sıcak temasın sağlanacağı yerdir dergiler.

Bu yıl için tasarladığımız dosyalar günümüzün öne çıkan kavram ve sorunları çevresinde dönecek. Öte yandan, yine yıldönümlerini fırsat bilerek şair ve yazarlarımız üzerine kapsamlı dosyalar hazırlayacağız.

Armağan kitaplarımız neredeyse bir rafı dolduracak sayıya ulaştı. Bu ay, Nâzım Hikmet'in en sevilen şiirlerinden "Saman Sarısı"nın paralel okumasını yapabilecek *Kitap-lık* okuru. Önümüzdeki ay, Bâki Asiltürk'ün hazırladığı *2007 Şiir Yıllığı*, daha sonra başka kitapçıklar...

Kitap-lık yeni yıla kılık kıyafetini düzelterek giriyor. Bir yıldır derginin kapak ve iç düzenini yenileme niyetindeydik, bu sayıda hem derginin havasını değiştirecek hem okuru rahatlatacak bir iki değişiklik yaptık. Zaman zaman dergileri, bir deyime, bakıma sokmak gerekiyor. Dergiyi hazırlayanları olduğu kadar okuru da ilgilendiren bir konu bu – bir yemeğin hangi kapta sofraya geldiği çoğu zaman önemlidir.

Bir dergi okuru, yaşayan edebiyatın göverdiği yerlerine, yeni yapraklanan dallarına, ya da bazan kurumuş dallarına dokunmaktadır. Kitaplaşmamış, belki de hiçbir zaman iki kapak arasına giremeyecek yaratımların arasında dolaşmaktadır. Taze, sıcak, dumanı üstünde verimleri iştahla okumaktadır. Kimi zaman benimsediği bir yazarı okumanın, kimi zaman da ilk defa karşılaştığı bir yazarı keşfetmenin yüceliklerinde gezinmektedir...

Yeni yılda okur ve yazarlarımıza esenlikler dileriz.

4 **RÜZGÂR GÜLÜ**
Seyhan Erözçelik
Pelin Kalp
Kaya Genç
Necmi Sönmez
Turgut Yüksel

ŞİİR

18 **Nihat Ziyalan**
İki Ada

19 **Bilgin Adalı**
Yazarlar Kitabı'ndan:
Yusuf Atılgan

20 **Ebubekir Eroğlu**
Ustaların Ustası

22 **Güngör Tekçe**
Arada

23 **Gültekin Emre**
Rüya

24 **Metin Cengiz**
Bir Düğün Anı

26 **Metin Fındıkçı**
Katran ve Sürme

28 **Mehmet Can Doğan**
"Camekân Şiirleri"nden:
Her Türlü Yazı Yazılır

30 **Zeynep Uzunbay**
Uyandım Şiiri

33 **Pelin Özer**
Peygamberböceği Az
Sonra Gecenin Parmağını
Isıracak

34 **Gür Genç**
Tek Tanık
Sürpriz
Öç

35 **Sohrap Sepehri**
Muamma Kuşu
Sade Renk
Can Alan

ÖYKÜ

38 **Sunja Altınel**
Korkak Tavşan

51 **Saba Kırer**
Kesitler

55 **B. Nihan Eren**
Örenbayan

61 **Yuri Oleşa**
Liompa

DENEME

65 **Emin Özdemir**
Aşkın Halleri

70 **Gürhan Tümer**
Mini Denemeler

74 **Efnan Dervişoğlu**
Şiire Düşen Işıklar

OTURUM

78 **Eleştirinin Neresindeyiz?**
Ahmet Sait Akçay,
Mehmet Fatih Uslu, Fatih
Altuğ, Veysel Öztürk,
Selçuk Orhan

96 **BABİL KULESİ**
Ekrem Işın
Alâattin Karaca
Onur Bilge Kula
Azad Ziya Eren

EFNAN DERVİŞOĞLU

Şiire Düşen Işıklar

Oysa bir deniz feneri mevsimsiz ölür baylar.[1]

Deniz fenerleri, gelişen teknolojiyle birlikte eski önemlerini yitirmiş gibi görünseler de çağlar boyu sürdürdükleri görevleriyle işlerinin başındalar hâlâ. Gazyağı ve fitillerin yerini güneş panelleri, aküler alsa da değişmeyen bir sorumluluk anlayışıyla yanmaya devam ediyorlar; uydu teknolojisinin tüm olanaklarıyla hazırlanan hava tahmin raporlarını yeterli bulmayarak sise ve karanlığa kafa tutuyorlar.

Denizcilerin bu vefalı dostları, karadakiler için de güzellikler sunar. Bir deniz feneri, Aykut Tankuter'in deyişiyle, "Kartpostallarda bir fotoğraftır; ya da tatil yolculuklarında ansızın dikkat çeker, görüntüye girer. Herhangi bir deniz feneri denizde yol alanların tersine, karada yaşayanlara hiç bakılmamış haritalarda, hiç gidilmedik romantik koordinatlar sunar."[2]

"Yol gösterici" özellikleriyle önemli bir görevi yürüten deniz fenerleri, görünüşleriyle de ilgi çekerler. Yeryüzünün en güzel noktalarına kondurulmuş birer anıttırlar sanki. Eğilmez başları, zarif gövdeleriyle inatçı oldukları kadar romantiktirler. Gizemli aşkların pek de yakıştığı yalnız bir şövalye edasında yaralı; ama dimdiktirler. Onların bu duruşları, dizi ve film yönetmenlerinin de dikkatinden kaçmıyor artık. Bir fenerin altındaki yakarışlar, günlerce sürecek ağlayışların, kederli akşamların habercisi olabiliyor. Aşka dair şarkıların aceleci klipleri, tüketilişin çabukluğunu, bir fenerin kristalinde önlemek niyetini taşıyabiliyor.

Ülkemizdeki ilk Türk deniz feneri müteahhidi olan Orhan Kızıldemir de çok sevdiği karısının ölümünden sonra evinin terasına küçük bir deniz feneri yapmış. Kızıldemir, her akşam yaktığı fenerin ışığında Beylerbeyi'ndeki mezarlığa bakarak Şükran Hanım'ı anar olmuş.[3] Aşkı ve güzel günleri yad ediş... Mimar Ertuğ Uçar, fenerlerle ilgili bilimsel çalışmalarını sürdürürken öyküler yazar olmuş; her öyküsünde bir feneri yakıp söndürür olmuş:

> Bu fener, anakaranın ucunu dönüp kuzeye çıkacak süpertankerler, transatlantikler, dev şilepler için bir kurtarıcıdır. Daima fırtınalı hava, karşıdaki kayalık adalar ile burun arasındaki boğazı içinden çıkılması zor bir bulmacaya çevirir. Denizler birbirine karışır, dip ve yüzey akıntıları gemiyi sağa sola çekiştirir, vahşi adaların kaya duvarları onlara sürüklenecek şanssız gemileri bekler. Gelişmiş uydu teknolojileri tabii ki her şeyi söyler. Ama koordinatları, derinliği ve hava durumunu ekranlardan öğrenen bir kaptanın tedirgin gözleri yine de doğrulanmayı ister. Hava kararmaya yüz tutunca fener, ışığını bu ücra coğrafyada bir dolaştırdı mı herkes rahatlar, gemiler ışığın peşinden seyirtir.[4]

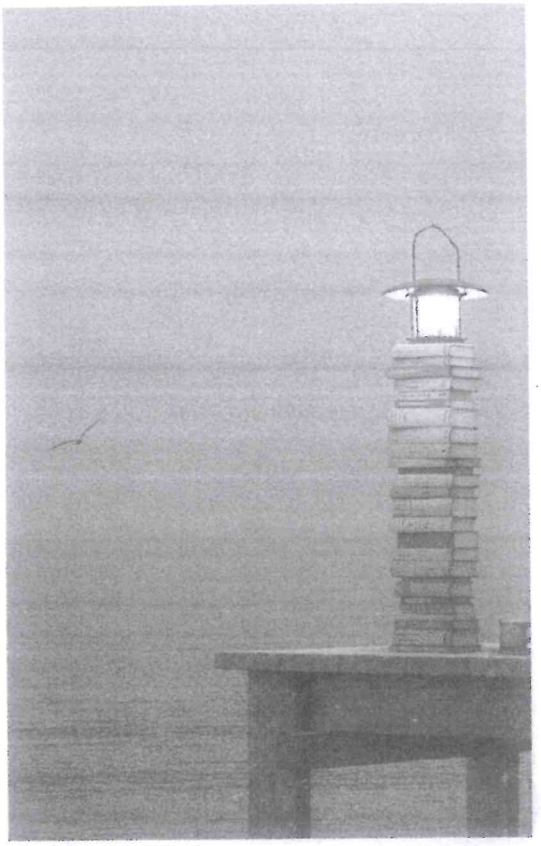
Deniz fenerleri öykülerde olduğu gibi şiirlerde, romanlarda da arz-ı endam ederler. Akla hemen geliveren Virginia Woolf'un "otobiyografik sayılabilecek tek kitabı" olarak nitelendirilen *Deniz Feneri*'dir. Çıplak bir kayanın üzerinde; "sisler içinde daha da heybetli, güçlü ve dimdik"[5] yükselen fener, romanın da başlıca

simgesidir. Colm Tóibín'in *Deniz Fenerindeki Işık* adıyla dilimize çevrilen *The Blackwater Lightship*'inde de yaşanan her şeyin tanığı bir fener vardır: Tuskar Rock Deniz Feneri. Sonra, Edgar Allan Poe'nun, üzerinde çalıştığı son öyküsü olan ve ölümünden 92 yıl sonra Thomas Ollive Mabbott tarafından bulunarak 1942'de yayınlanan "Deniz Feneri"[6]... René Char'ın "Sevdiğimin Giysisi Deniz Feneri Mavi" şiirini de unutmuş değilim.

Türk edebiyatında da örnekler var elbette. Selçuk Baran'ın *Güz Gelmeden* adlı romanını hemen anmak isterim; Yeşilçay'ın, bekçisi Affan Usta'nın bilgeliğine yaklaşan deniz fenerini. Mehmet Anıl'ın *Geri Gelmemek Üzere* adlı romanında da bir fener bekçisi karşılar bizi; onun San Lorenzo Deniz Feneri'ndeki gönüllü sürgünlüğü. Hasan İzzettin Dinamo'nun *Deniz Feneri* adlı şiir kitabı 1937'de yayınlanır. Dinamo, şiirlerinden birinin adını verir kitabına. Hüseyin Avni Cinozoğlu'nun *Safranbolu'da Tek Deniz Feneri* adını taşıyan şiirler toplamı da 1991 tarihlidir. Daha nice kitap sayılabilir böyle.

Gece göğünün güzelliğini, fırtınayla gelen çaresizliği iyi bilen fenerler, denizle burun buruna geçen yaşamlarında; onun her cilvesinin de tanığıdırlar. Bu bakımdan şiirimizin seyir defterinde de sıkça rastlarız onlara. Ümit Yaşar Oğuzcan'dan Arif Damar'a, Metin Altıok'tan Sunay Akın'a birçok şairimiz, deniz fenerlerinin bu etkileyici varlığı karşısında kayıtsız kalamamış; bazen betimlemenin bir parçası bazen de bir imge olarak şiirlerinde ona yer vermiştir.

Uzanmış koca burun açık denize doğru,
Lâcivert ve gri gecenin değerinde.
Karanlıkta başlar bir dünya sevgisi,
Deniz feneri parlar,
Talihe aldırmadan kayalar üzerinde.[7]

Quint Buchholz

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Deniz Feneri" adlı şiiri böyle başlar. Yorgun; ama dayanıklı bir fenerdir sözü edilen. Işığını eksik etmez şiir boyunca. "Uçan dalgalara, uyuyan rüzgâra inat", yanıp söner durmadan.

Deniz fenerlerinin talihine yalnızlık yazılmıştır; ama bunu pek de önemsemezler. Görevleri her şeyden üstündür çünkü. Millerce uzağa gönderdikleri ışıkla yol gösterirler, güç verirler. Bu nedenle de taştan, betondan birer yapı oldukları çıkıverir aklımızdan. İşini ciddiye alan ve kimseye boyun eğmeyen insanlara duyduğumuz saygıyı duyarız onlara. Çok şey görmüş geçirmişlerdir ya ermişlikleri bundandır. Şöyle der Attilâ İlhan, "Deniz Kasidesi"nde:

ermiş deniz fenerlerinden aydınlık dumanlar
gelir
eski bir şarkıda gemileriyle kaybolanlar gelir
siyah yelkenleri rüya tozlarıyla örtülü.[8]

Deniz fenerleri "yalnızlık"la birlikte düşünülür çoğu zaman. Bunu, fenerlerin mimari özellikleri ve inşa edildikleri noktalarla ilişkilendirmek mümkündür. Uzak mesafelerden görülebilmeleri için yüksek yerlere kurulan fenerler, pek azı dışında, yerleşim alanlarının da uzağındadır; bir kayalıkta ya da denize karşı bir tepede tek başına duruşları, yalnızlık duygusunu pekiştiren çağrışımları beraberinde getirir. Mahzun bir ruh da fenerin bu yalnızlığını mesken tutabilir; "Kaptan" bir "ah" çeker ve "Zincirleme Rubailer"inde şöyle seslenir:

Sonbahar sarsıntılarla gelir dipten ve derinden
dağılır sis yelkenleri kederli eylül gemilerinden
yetişememek son kuşlara yetişememek
ah ne[kadar]
hüzünlü bakıp yalnızlığın nabzı deniz
fenerlerinden.[9]

Bu yalnızlıkta kederi bulanlardan biri de Cevdet Kudret'tir. Birçok türde eserler verse de daha çok edebiyat tarihimize yönelik çalışmaları, denemeleri ile tanınan Kudret'in; tek şiir kitabı (*Yedi Meş'ale* ortak kitabı dışında) 1929'da yayınlanan *Birinci Perde*'dir, çok sayıdaki şiiri ise dergi sayfalarında kalmıştır. 24 Mayıs 1928 tarihli *Servet-i Fünûn*'da çıkan ve Latin harfleriyle daha önce yayınlanmamış olan "Deniz Feneri" adlı şiiri şöyle:

Her gün ağlar sabaha kadar deniz feneri!..
Bir cenaze başına dikilen mumlar mı ne?..
Dalgakıran ucunda yanar deniz feneri!..
İçinde ıztıraba tahammülü var mı ne?..
Her gün, bir evveli anar deniz feneri!..
Bir gün de görmez olur âlemi,
donar mı ne?..[10]

Servet-i Fünûn'un aynı yıl çıkan bir başka sayısında, bu kez Halit Fahri'nin (Ozansoy) bir şiirine rastlarız: "Fenerin Karşısında". Sessiz bir gece, açık mor gökyüzünde titreyen yıldızlar, sakin bir deniz... Boş bir engine ziyasını yollayan fener, bu kıyı dekorunun en önemli parçasıdır. Şiirin ilk dörtlüğü şöyle:

Sahil öyle sessiz ki
Rüzgâr bile uykuda
Uzun, sarı bir çizgi
'Fener'in aksi suda.[11]

Gurbet duygusunu hep içinde taşıyan Ömer Bedrettin Uşaklı, böyle bir manzaradan mahrum, hasretler içindedir. Şair için rüzgâr da ay ışığı da denizle güzeldir; denizden ayrı kalınca güneş bile anlamını yitirmiştir. Uzaklarda yanıp sönen bir fener, ayrılık acısını daha da çoğaltır. "Deniz Hasreti" şiirinin ikinci dörtlüğü şöyledir:

Nasıl yaşayacağım ey deniz, senden uzak?..
Yanıp sönüyor gibi gözlerimde fenerin!..
Uyuyor mu limanda her gece sallanarak,
Altından çivilerle çakılmış gemilerin?..[12]

Mehmet Emin Yurdakul için deniz fenerlerinin kurtarıcı kimliği ön plandadır. Denizde yardım dileyenlere ve karadaki bekleyenlerine umut veren odur çünkü. Onun "asil bir aşktan doğan alevi", "garib kalan ruhlara uzanıcı bir eldir." Yurdakul'un "Fener" şiiri, bu elin sahibine yazılmış bir methiyedir.

Sen her gece o yalçın kayalığın üstünden
Dumanlara kırmızı alevini saçarsın;
O canavar ağızlı girdapların önünden
Gemilere selamet yollarını açarsın!..[13]

Deniz fenerleri; karanlık gecelerde, sisli havalarda müjdeci dostlar gibidirler. Olası felaketleri engelleyen ışıklarıyla fırtınada, tipide zor anlar yaşayan balıkçılara, gemicilere kılavuzluk ederler. Sonra... Fener işitir mi, bilinmez; ama gecenin uğultusunda bazı sesler yükselir:

"İnce Burun Feneri gözüktü mü?"
"Gözüktü efendim. Sancak 15'te çakıyor."
"Ha iyi. Önüne iyi bak."
"Başüstüne efendim."[14]

Başka bir zaman, başka bir yerde; şairini bulur, fenerin biri. Şair, Ali Asker Barut'tur; fenerse, doğma büyüme İstanbullu.

Uzun uzun çalıyor sirenini
Gece Üsküdar yakınlarından
Demir alan bir gemi
Aşağlarda, suyun ortasında
Yarı düşünceli Kızkulesi

Ben kibriti çakar çakmaz
Bir yanıp bir sönüyor uzakta, karanlıkta
Boğaz'ın en yalnız feneri.[15]

Deniz fenerleri, o dost ışıklarını şiirimize de düşürüyor; daha çok, hüzünleri paylaşsalar da umudun hep var olduğunu hatırlatıyor.

Yanıp sönmeye devam edecekler. Hem denizdekiler hem de karadakiler için...

Notlar:

1 Edip Cansever, *Sonrası Kalır / Bütün Şiirleri II*, 3. bas., Yapı Kredi Yayınları, 2006, s. 226.
2 *Yalnızlığın Işıkları Deniz Fenerleri*, Novartis Kültür Yayınları, 2003.
3 Mehmet Kenan Kaya, "Bu deniz feneri 17 yıldır aşkla yanıyor", *Milliyet/Pazar*, 2 Aralık 2001, s. 9.
4 Ertuğ Uçar, *Yalnızlığın 17 Türü*, Alef Yayınevi, 2007, s. 55.
5 Virginia Woolf, *Deniz Feneri* (Çev. Naciye Akseki Öncül), 2. baskı, İletişim Yayınları, 2001, s. 241.
6 Edgar Allan Poe, *Bir Mumya ile Küçük Bir Hasbıhal* (Çev. Hasan Fehmi Nemli), Ayraç Yayınevi, 2002, s. 11.
7 Fazıl Hüsnü Dağlarca, *Aç Yazı / Batı Acısı*, Cem Yayınevi, 1974, s. 95.
8 Attilâ İlhan, *Tutuklunun Günlüğü*, 6. bas., Bilgi Yayınevi, 1996, s. 48.
9 A.g.e., s. 77.
10 Cevdet Kudret, "Deniz Feneri", *Servet-i Fünûn*, No. 184-1658, 24 Mayıs 1928, s. 31.
11 Halit Fahri, "Fenerin Karşısında", *Servet-i Fünûn*, No. 205-1679, 18 Teşrinievvel 1928, s. 366.
12 Hazırlayan: Prof. Dr. İnci Enginün, *Ömer Bedrettin Uşaklı*, TDK Yayınları, 1988, s. 31.
13 Derleyen: Abdülkerim Dinç, *Deniz Şiirleri Antolojisi / Deniz Türküsü*, Akçağ Yayınları, 2001, s. 399.
14 Oktay Sönmez, *Anılarda Gemiler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001, s. 157.
15 Ali Asker Barut, *Aşağı Üsküdar*, Yapı Kredi Yayınları, 1996, s. 29.